

וכן מסתפק לענין ישן וחדש ע"ש, ועי' ירושלמי פ"ה ממעשרות ה"ב דדוקא בחלה פירות חז"ל שנכנסו לארץ חייב.

וי"ל עוד דהרי שיטת הרמב"ם ריש תרומות וכן בהל' מלכים פ"ה דאם כבש מלך ע"ד רוב ישראל שאר ארצות לא מא"י כל דיני א"י עליה. וילפינן זה בספרי מקרא "כל מקום אשר תדרוך כף רגליכם לך נתתיה" ע"ש. וא"כ אם מלך יכבוש עמון ומואב מדעת רוב ישראל יהיה כל דין א"י, וברדב"ז בתרומות אומר דזה רק לענין תרומות ומעשרות אבל לא לכל הדברים ע"ש, וא"כ יוכל להיות דלענין שביעית לא נקרא ארץ ישראל ממש ובאופן כזה יתחייבו במעשר ולא יפטרו בשביעית, ובזה היחה ההל"מ דמתעשרין מעשר עני בשביעית כיון שמהחייבים בתרומות ומעשרות מה"ת ודו"ק בכ"ז.

בענין אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה אם כשר לסכך

הנה התוספות רי"ד על סוכה דף י"ג ע"ב ד"ה אמר ר' אבא אמר שמואל וכו': וכל האוכלין פסולין לסיכוך ואע"פ שעדיין לא הוכשרו דפסולת גורן ויקב אמר רחמנא ולא גורן ויקב עצמן ואע"פ שלא הוכשרו, והכי אמרינן לקמן סוכי תאנים ובהן תאנים פרכילין ובהן ענבים קשין ובהן שבלים מכבודות ובהן תמרה כולן אם פסולת מרובה על האוכלין כשרין ואם לאו פסולין ואע"פ שלא הוכשרו כיון דראויין לקבל טומאה ע"י הכשר פסולין לסיכוך עכ"ל.

והנה בבבב"ר יעקב של בעל ערוך לנר על א"ח הל' סוכה סי' תרכ"ט אות ט"ז כתב וזה לשונו, ולענין אוכלין שלא הוכשרו לקבל טומאה לכאורה היה נראה דכשרים לסיכוך דהוי ליה ככלי שלא נגמרה מלאכתו, אכן דעת הפרי מגדים להוכיח מתוספות סוכה דף י"ג דפסולין לסכך, וכן כתב גם כן בקרבן נתנאל שם, ולע"ד אין משם ראיה כל כך כיראה למעיין שם, ואדרבה יש להוכיח דכשרים לסיכוך ממה דאמר ר' יהודה בסוכה דף ל"ו דאין מסככין רק בד' מינים אף שיש בהם אתרוג וזה אוכל אלא ע"כ איירי בדלא הוכשר, ולכן היה נראה לי דבאמת מדאורייתא כשר בלא הוכשר רק מדרבנן אסור דגורו כמו בשברי כלים משום דאחי מדבר הראוי לקבל טומאה הכי נמי גזרו משום שבא לכלל קבלת טומאה כשיוכשר, ולכן מה שנראה מהתוספות דפסול בשלא הוכשר יש לומר דזהו מדרבנן, ורבי יהודה דאמר מסככין בד' מינים מדין דאורייתא איירי כנראה שם, ולכן בשעת הדחק שאין לו אחר צריך לסכך בדבר שלא הוכשר כמו לענין שאר דברים שאסורים מדרבנן עכ"ל.

והנה בתוספת רי"ד שהבאתי מפורש שמדאורייתא פסול לסכך באוכל

שלא הוכשר.

והנה נראה לי לומר בזה במה תלוי מחלוקתם ובאמת קשיא על התוס' ר"ד ראית בעל ערוך לנר מרבי יהודה הסובר דאין מסככיין רק כד' מינין וביניהם הרי יש אתרוג שהוא אוכל ואין מסככיין בו דהא להתוס' ר"ד אפילו לא הוכשר אין מסככיין בו דפסולת גורן ויקב אמר רחמנא ולא גורן ויקב עצמן.

ונראה לי בזה על פי החקירה מה פועל עצם ההכשר באוכלים, דהנה בגמ' חולין פרק העור והרוטב אמר רב הונא בריה דר' יהושע פירות שלא הוכשרו כתנור שלא נגמרה מלאכתו דמי ע"כ, מוכח דענין הכשר באוכלין הוא מפני שבלי הכשר נחשב ככלי שלא נגמר מלאכתו והוה חסרון שעוד לא נגמרו האוכלין ולפיכך אינן מקבלים טומאה בלא הכשר.

אבל מגמ' חולין, אמר ר' חייא בר אשי אמר רב יש יד לטומאה ואין יד להכשר, ור' יוחנן אמר יש יד לטומאה ולהכשר, במאי קמיפלגי איבעית אימא סברא איבעית אימא קרא, איבעית אימא קרא מר סבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו ומר סבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו, איבעית אימא סברא מר סבר הכשר תחילת טומאה הוא ומר סבר הכשר לאו תחילת טומאה וכו', תניא כוותיה דר' יוחנן כשם שיש יד לטומאה כך יש יד להכשר וכשם שאין מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו כך אין מקבלין הכשר אלא עד שיתלשו ע"כ. והנה למ"ד הכשר תחילת טומאה נראה דפליג על מה דאמר רב הונא בריה דרב יהושע פירות שלא הוכשרו כתנור שלא נגמרה מלאכתו דמי, דכל זמן שלא באו עליהן מים לא נגמרו מלאכתן, ולפי זה אין כאן מקום להשוות הכשר לטומאה לענין יד, דמה יועיל ההכשר יד לפירות שצריכין לגמר מלאכתן ביאת מים ואין זה שייכות לדין טומאה, אבל להגמ' לעיל דחשב הכשר מים קולא לגבי אוכל דאקיל רחמנא בזרעים דאע"ג דנגמרו מלאכתן לטומאה מכל מקום בעי הכשר מים ואח"כ נגיעת שרץ יש לומר דהכשר יש לו דין דתחילת טומאה, וכמו בנגיעת שרץ מהני כנגע ביד ונחשב כמו שנגע בעצם החפץ כן נמי לענין הכשר נחשב נחיתת המים על יד האוכלין כמו שנגע באוכלין.

ובזה ניחא מה שהביא הגמ' לסייע לר' יוחנן מברייתא דכשם שאין מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו כך אין מקבלין הכשר אלא לכשיתלשו, ובתוס' העירו על הברייתא למה תלה הכשר בטומאה ולא להיפך טומאה בהכשר שהרי ההכשר לפני הטומאה ואי אפשר שיקבל טומאה קודם שיוכשר, ולפי זה הדין הזה תלוי בסברא הנ"ל דאם כרב הונא בריה דר' יהושע הסובר דדין הכשר דביאת מים הוא מטעם גמר מלאכה היא, אם כן אין הבדל אם באו המים עליהם אחר התלישה או קודם התלישה סמוך לה, דהרי התלישה וביאת מים שניהם מטעם גמר מלאכה בעינן, ומה לי אם זה קדים או זה, אבל אם הכשר הוא מטעם תחילת טומאה הוא אז רק אחר התלישה צריך להיות הביאת מים כמו נגיעת הטומאה, ולכן כיון דהתנא הקדים כברייתא דיש יד להכשר

כמו לטומאה, משום ההכשר תחילת טומאה, לכן מסיק הברייתא דמהאי טעמא נמי לא מהני הכשר במחובר כמו הטומאה דלא מהני, ותלה ההכשר בהטומאה כי להכשר יש אותו הדין כמו לטומאה דבעינן ביאת מים בתלוש. אלא דיש להעיר בזה דלמה לא הקשתה הגמ' לרב הונא בריה דר' יהושע מהך ברייתא דמוכח כאן דדין הכשר הוא מטעם תחילת טומאה.

והנה בתוס' כתבו דהא דאמרינן בברייתא דאין מקבלין טומאה אלא לכשיחלשו פירש רש"י בשם התורת כהנים דאם אתה אומר מחוברין טמאים טימאת את הכל, ובתוס' הקשו דממילא בהכשר גם היה צריך להיות כן דאם כן, הכשרת את כל הפירות המחוברין ע"י הגשמים שיורדין עליהם ולמה תלה הברייתא הכשר בטומאה ועי"ש מה שתרצו בזה.

אבל הרמב"ם הביא כאן דבר חדש דבפרק ב' מטומאת אוכלין הל' א' כתב וז"ל: דאוכלין הגדילין מן הקרקע אין מקבלין טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברין אפילו בשורש קטן שיכולין לחיות ממנו אינן מקבלין טומאה עכ"ל. ולא הביא את הטעם של התורת כהנים המובא ברש"י דאם אתה אומר מחוברין טמאין טימאת הכל, אבל כריש פרק י"ב מטומאת אוכלין לענין הכשר טומאה כתב דבעינן הכשר אחר שנעקרו מן הקרקע שהדבר ידוע הוא שאין לך זרע שלא בא עליו מים כשהוא במחובר, לא נאמר וכי יתן מים על זרע אלא לאחר שנעקרו האוכלין עכ"ל.

הנה כאן לענין הכשר הביא הטעם של התוס' ולענין עיקר טומאה שזה דין של הת"כ לא הביא הרמב"ם את הטעם וצע"ג בזה למה שינד זה.

ונראה עוד מדברי הרמב"ם מדכתב לענין טומאה "שיכולין לחיות" מוכח דהחיות מציל מן הטומאה, וכמו בבעלי חיים דכתיב "כי ימות מן הבהמה" הרי דהחיות מציל מטומאת נבלה ואע"פ שגוססת ומפרכסת, מכל מקום כל זמן שהוא חי אין כאן טומאה, וכן בטומאת אוכלין שיותר קל הבאה מחמת נגיעה שלא תטמא כל זמן שמחובר לקרקע שהוא מחובר לחיות הצומח, והא דבשחיטה כשרה מפרכסת מטמא טומאת אוכלין באמת מפרש בספר לב אריה בחולין קכ"א ד"ה ורי"א ישנה לאברים, דבאמת אין זה אלא מדרבנן, אכל בהכשר טומאה לא הביא הרמב"ם טעם זה דחיות מציל מהכשר טומאד כמו טומאה עצמו וילפינן תחילת טומאה מסוף טומאה אלא טעם אחר שאין לך זרע שלא בא עליו מים כשהוא מחובר כמו שהביא רש"י לענין טומאה עצמה משם הת"כ.

והוא לכאורה דלא כר' יוחנן דסבירא ליה דיש יד להכשר כמו לטומאה וכן פסק הרמב"ם דילפינן תחילת טומאה מסוף טומאה, אבל יש לומר בזה דבאמת יש בגמ' שני טעמים על יש יד להכשר או דילפינן זה מפסוק או דדרשינן הפסוק גם אלפני פניו, ולפי זה אין מוכח לומר דהכשר יש לו דין דתחילת

טומאה וכאשר מכואר בסוגיא דגם רב הונא בריה דר' יהושע לית ליה האי סברא. לכן לפי זה שהוא פסק כר' יוחנן דיש יד להכשר אבל לא מטעם ההכשר תחילת טומאה אלא דילפינן מקרא דגדרש לפניו ולפני פניו, וסובר בזה כרב הונא בריה דר' יהושע דפירות שלא הוכשרו כתנור שלא נגמרה מלאכתו, ולכן בחר הרמב"ם הטעם בהכשר דלא מכשיר במחובר דאם כן הכשרת את הכל דאין לך זרעים שלא נפל עליו מים אבל בטומאה לא כתב טעם זה, דאין זה הטעם האמיתי אלא רק הוכחה דהדין כן דלא מקבל טומאה במחובר אבל הטעם למה אינו מקבל טומאה במחובר מפני שמחובר להחיות וכמו בעלי חיים שלא מקבלים טומאה, והשמיט הרמב"ם הוכחה זו כיון דאיכא טעם בדין זה כתב יותר את הטעם שחיות מציל, ועוד דיש להוסיף בזה דכיון דלא מקבל הכשר במחובר ממילא אי אפשר לבא לידי טומאה וכקושיית התוס', ואכתי צ"ע בכל זה.

בכל זאת ילפינן מסוגיא זו דיש מחלוקת בדין זה מה זה הכשר אם הוא כתנור שלא נגמרה מלאכתו, או דין אחר דהכשר תחילת טומאה ואין זה חסרון בגמרה האוכלין אלא זה גזירת הכתוב בעצם דין טומאה ויש לו דין של תחילת טומאה.

ולפי זה נראה לי לענין סכך אם מסככים באוכלין שלא הוכשרו תלוי בזה אם נאמר דאוכלין לפני הכשר הוה כמו תנור שלא נגמר מלאכתו, אם כן אין על זה עוד שם אוכלין לענין טומאה ומסככין בזה, אבל אם נאמר שהכשר יש לו דין של תחילת טומאה הרי אין בזה חסרון בהאוכלין רק שזה דין בטומאה וחל על הכשר דין תחילת טומאה ואין מסככין בזה כיון שהרי הכשר הוא תחילת טומאה והרי דבר המקבל טומאה שאין מסככין בזה.

וכיון שזה מחלוקת בגמ' אפשר לומר דרבי יהודה הסובר דמסככי רק בד' מינים אף שיש בזה אתרוג מיירי בדלא הוכשר והוא סובר דאוכלין שלא הוכשרו כתנור שלא נגמרה מלאכתו, וכרב הונא בזה, וכן הוכחנו שפסק כן הרמב"ם, יוצא שלהלכה אפשר לסמוך על בעל ערוך לנר כי סברתו לפי ההלכה, וצע"ג בענין הזה ועוד חזון למועד.

לענין מוסיף בשיעורים ביו"ט

בגמ' שבת ל"ט ע"ב: דתנן בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמים לרגליו אלא א"כ ראויין לשתייה וכו'. ובתוס' ד"ה אלא וכו': ונראה לר"י דיכול להחמם אפילו יותר מכדי שתייה כדאמר בפרק הדר (ערובין ס"ח): נשייליה לאימיה אי צריכה נחיימו אגב אימיה, וכו'.